

تاریخ محلی

«پنجاه به در»؛ جشن متفاوت مردم قزوین

بسیاری از آداب و رسوم کهن ایرانی، ریشه در شرایط زیستی و اعتقادات دینی دارد. به همین دلیل، می‌توان در هر شهر و دیاری، رسوم و فتاری متفاوت رایافت که با انگیزه‌های مختلف و در مناسبت‌های گوناگون، اجرا می‌شود و به نوعی، انتقال دهنده دیدگاه‌ها و تفکرات گذشتگان به نسل آینده است. «پنجاه به در»، یکی از این رسم‌های جالب توجه محسوب می‌شود که در میان مردم قزوین جاری است. این رسم که باید آمیختگی آن را با ادعای باران و شکرگزاری بابت الطاف الهی و نزول رحمت، مورد توجه قرار داد، یکی از مهمترین مراسم سنتی در این شهر باستانی و کهنسال است. برای آشنایی بهتر بار سم «پنجاه به در»، کتاب «فرهنگ مردم» علی میران را باز می‌کنیم و صفحاتی از آن را با هم می‌خوانیم: «شهرها و اقصای نقاط مختلف ایران، هر کدام آیین‌ها و رسوم و رسوم مختلفی دارند که به نوبه خود منحصر به فرد هستند. پنجاه به در، یکی از اصیل‌ترین آیین‌های شهر قزوین به‌شمار می‌آید. این آیین، آیین سیاستگزاری از خداوند نیز، درخواست بارش باران است؛ به این ترتیب که اگر از ابتدای سال تا پنجاهمین روز آن، باران به وفور ببارد، مردم در آیین «پنجاه به در» نماز شکر به جا می‌آورند و در صورتی که با فقدان باران مواجه باشند، در این مراسم به خواندن دعا و نماز باران مشغول می‌شوند. خوردن غذاهایی از جمله آش رشته و «دیما جو»، انواع تنقلاتی چون آجیل و شیرینی، بخشی از رسوم «پنجاه به در» قزوین است. انبوه خانواده‌ها با جمع شدن در محوطه مصلای اراه‌ری» و در میان باغ‌های کهن منطقه، با اشتیاق فراوان به اقامه نماز باران، شکرگزاری و شادی می‌پردازند. طلب حاجت و ادای نذر، بخش دیگری از این مراسم است. همچنین زنان پس از اقامه نماز، دوباره وضو می‌گیرند، سپس چند قطعه سنگ کوچک را انتخاب می‌کنند و به سمت آب انبار قدیمی که فقط بخش‌هایی از آن به جامانده است، می‌روند و بعد از نیت و طلب حاجت و با امیدوار شدن حاجاتشان، سنگ‌ها را به دیواره آب انبار می‌فشارند تا به دیواره پچسبد. آیین آب‌خواهی «پنجاه به در»، بهانه مناسبی برای صله رحم و دیدار دوستان و آشنایان است.»

نکته تاریخی

شگفتی اروپایی‌ها از قرض‌الحسنه ایرانی

یکی از سنت‌های خاص و عجیب از منظر غربیان در دوره قاجار که تقریباً میان تمامی اقشار جامعه ایرانی رواج داشت، سنت قرض دادن بود؛ آن‌هم به صورت قرض الحسنه. قرض دادن، بدون هیچ گونه قرارداد یا تعهد کتبی صورت می‌گرفت؛ اما معمولاً بیشتر افراد، به رغم عدم تعهد کتبی، خود را ملزم به پس دادن وام می‌دانستند. نگرفتن سود، و یک‌دزدی دینی و اخلاقی داشت که چندان برای اروپایی‌ها تعریف نشده بود. آرتور گوینو، دیپلمات فرانسوی در کتاب «سه سال در آسیا» به این نکته اشاره می‌کند و می‌نویسد: «هر کسی آماده پول قرض دادن و پول قرض گرفتن است. شاه به دولت قرض می‌دهد، شخصیت‌های بزرگ به افراد پایین، تجار به شخصیت‌های بزرگ، نوکر به ارباب، ارباب به نوکر، سرباز به افسر و افسر به سرباز پول قرض می‌دهد. بازاریان با یک دست قرض می‌دهند و با دست دیگر قرض می‌گیرند. این وضع در نظر اول غیر قابل توجیه به نظر می‌رسد؛ چون قاعداً بدهکار دوست ندارد افسر خود را ارباب خود بداند و اذیت کند، اما ایرانی‌ها به این مسئله اهمیت نمی‌دهند. امضا که در کشور ما معمول است و مهر که در ایران رایج است به حد وفور و هر قدر بخواهید رد و بدل می‌شود، ولی پس گرفتن آن در ازای پرداخت دین به رسوم نیست. بدون شک این وضع موجب بی‌نظمی زیادی می‌شود، ولی مصیبت بار نیست. طلبکاری که اتاانه بدهکارش را بفرودش، به نظر مردم مثل یک هیولا جلوه می‌کند. همه اهل محل بر ضد او متحد می‌شوند و آرامش را از او سلب می‌کنند. پس بهتر است به بدهکار مهلت بدهد تا پول را باز پرداخت کند. البته در این بین افرادی هم هستند که از این وضعیت سوءاستفاده می‌کنند، اما معمولاً ایرانی‌ها روی قولی که می‌دهند، می‌مانند و کمتر خیانت می‌کنند.»

نادرشاه؛ بنیان گذار نیروی دریایی مدرن ایران

الوار مورد نیاز نخستین نیروی دریایی کشور، از شمال به جنوب برده شد تا کشتی‌ها صد در صد ایرانی باشد

تانکرهای حمل نفت در سال ۱۲۸۷ خورشیدی!

روشنایی استفاده می‌شد. چراغ‌های نفتی هم، اشیای لوکس و گران‌قیمتی بودند که معمولاً طبقات فرودست جامعه نمی‌توانستند از آن‌ها استفاده کنند. بر همین اساس، شبکه توزیع نفت در ایران نیز، تجهیزات چندانی نداشت و انتقال آن با همان شیوه قدیمی انجام می‌شد؛ یعنی با استفاده از چهارپایان و در بشکه‌های کوچک و محدود. آن‌چه در تصویر قاب تاریخ امروز می‌بینید، روایتی بصری از روند توزیع نفت در داخل ایران است. معمولاً مالداران و صاحبان چهارپایان، افرادی را برای جابه‌جا کردن محموله‌های نفتی بر می‌گزیدند و این افراد هم با مشقت زیاد، این کار را انجام می‌دادند.

امان از دست تفنگ‌ساز پدر سوخته!

«دوشنبه / ۲۴ محرم ۱۳۰۶*»: صبح رفتم صاحب‌قرانیه. در دست و پا و کسالت باقی است. احوال خوش نداشتم. ناهار را آن‌جا خوردم. نایب السلطنه هم که دیدم، او هم هنوز ضعف دارد. طولوازان هم بود. احوالات خودم را به او گفتم. حکیم الممالک بود. ملیچک و پیشخدمت‌ها بودند. عصری قضیه تفنگ‌ساز پدر سوخته که اقبال السلطنه تازه طرح آن را ریخته بود و برایش فشنگ‌فازی هم درست کرده بود که مثلاً به آسانی بیرون بیاید، [پیش آمد]. اکبرخان را گفتم برو پایدم. توی باغ، تفنگ را به صحرایه فلان، سنگ بینداژ. رفت دو تیر انداخت. تیر سیئی یک‌بار ه صدای اکبری آمد که

اندر احوالات قلم‌نما

تاریخ

تاریخ اجتماعی

کودکان دوره قاجار چگونه بازی می‌کردند؟

سرگرمی‌ها و نمایش‌های عصر قاجاری، بازی‌هایی ساده بودند که بسیاری از آن‌ها با ابزارهای معمولی انجام می‌شدند. خیلی از این بازی‌ها و نمایش‌ها، برگرفته از مراسم خاص مردم آن روزگار، همچون مراسم عروسی، نوروز و ... بود. محمدحسین نصاریخت در کتاب خواندنی «سرگرمی‌های مردم تهران در دوران قاجار» می‌نویسد: «بازی‌ها در تهران دوره قاجار، در برخی از جشن‌ها نیز کاربرد داشته است که معمولاً انواع نمایشی آن‌ها، در مراسم نامزدی، عقد و عروسی و امثال آن و در جشن‌های نوروز و سیزده به در هم انجام می‌شد. نکته مهم دیگری که تقریباً در تمامی بازی‌های سنتی به چشم می‌خورد و از ویژگی‌های بازی‌های سنتی تهران دوره قاجار نیز به‌شمار می‌آید، ابتدایی و در دسترس بودن ابزار آن است؛ ابزارهایی چون چوب، سنگ، توپ پارچه‌ای، طناب، کمر بند، نردبان، حیوانات و میوه‌ها. از جمله بازی‌های مشهور این دوران، که برخی از آن‌ها تنها ویژه شهر تهران نبود، می‌توان به بازی‌های زیر اشاره کرد: ۱- بازی سرگرمی: کدوم آب، آتش‌داری بالاتر ک، آسیب‌بخرخ، عموزنجیر باف، آفتاب مهتاب چه رنگه، اتل متل توتوله، ارش قرش، اوستا بدوش، کلاغ‌بر، تاپ‌تاپ خمیر، یک قل دوقل، باقالی به چند من، تاب‌بازی، تزنابازی، حموک مورچه داره، نون بیار کباب ببر، هل و گلاب و ...»

تاریخ معاصر

عدالتخانه یا مجلس مسئله این است!

در ابتدای شکل‌گیری اعتراضات مردمی در دوران مظفرالدین‌شاه، خواسته‌های اقتصادی و اجتماعی مردم در رأس مطالبات آن‌ها بود و درخواست عدالتخانه نیز، پیرو همین مطالبات و خواسته‌ها مطرح شد اما کم‌کم این مطالبات رنگ و بوی مشروطه‌خواهی و مشروطه‌طلبی پیدا کرد و مردم در رهبران آن‌ها، مجلس شورای ملی را به عدالتخانه ترجیح دادند اما چرا این گونه شد و در عرض کمتر از هشت ماه، نوع، میزان و عمق مطالبات مردمی تغییر و سمت و سوی گسترده تری پیدا کرد؟ به نظر می‌رسد دلایل این مسئله را می‌توان در چند نکته مهم خلاصه کرد: ۱- تأخیر دولتمردان قاجار در رسیدگی به خواسته‌های معترضان؛ از اجرا نشدن حکم تأسیس عدالتخانه و اعتراضات دوباره مردمی و نهایتاً صدور فرمان مشروطه، تقریباً یک سال طول کشید و این یک سال، فرصت مغتنمی را به رهبران معترضان داده بود تا با بررسی نظام‌های سیاسی جدید، سیستم مشروطه را مطرح کنند. ۲- نقش روحانیون و افکار سیاسی – مذهبی جدید: در این دوران، به تدریج اندیشه‌هایی از طرف روحانیون مطرح شد که نقش مهمی در ایجاد حکومت مشروطه داشت. آیت‌ا...، طباطبایی و آیت‌ا... بهبهانی از طرفداران این مهم و تأثیرگذار مشروطه در این دوران بودند. مهمترین جلوه این رویکرد را می‌توان در کتاب تنبیه‌الامه و تنزیه‌الامس علامه نایینی دید. ۳- نقش متجددان و اندیشه‌های سیاسی جدید: در دوران قاجار، به تدریج برخی از ایرانیان فرصت مسافرت و حضور در کشورهای غربی را پیدا کرده و توانسته بودند نوع جدید حکومت در کشورهای اروپایی را از نزدیک ببینند. همچنین، افکار و اندیشه‌های مشروطه و مردم‌سالاری و حکومت مردم، از طریق قفقاز و روسیه و مرزهای شمالی ایران، به درون کشور وارد شد. این نوع افکار و اندیشه‌ها و وضعیت کهنه و به شدت سنتی و استبدادی کشور، باعث شد تا عده‌ای از متجددان خواستار حکومت محدود و مشروطه باشند. اعتراضات دور، عصری غروب مراجعت به سلطنت‌آباد عزیزالسلطان، بچه‌ها، غلامحسین خان، پری‌خانم، چرکی و ... دم حوض کوچک مرمرالا بازی (الاکلنگ بازی) می‌کردند. یعنی حوض دور حوض را چراغ لاله اسباب چیده و سبب و ... پخته بودند، فرش انداخته بودند ... امشب بسیار بد خوابیدم. کم خوابم برد.» ۸* مهرماه سال ۱۲۶۷ روز نامه خاطرات ناصرالدین‌شاه؛ سازمان اسناد کتابخانه ملی؛ ۱۳۹۰: ص ۵۰

بدینوسیله مراتب سیاس بیکران خود را از تلاش های بی بدیل ریاست و پرسنل دلسوز کلاتری ۲۸ هفت تیر اعلام می دارم. محمد عبدالله زاده مقدم